

Уредили

Миша Ђурковић
Александар Раковић

ТУРСКА

РЕГИОНАЛНА СИЛА?

IES

ТУРСКА РЕГИОНАЛНА СИЛА?

Уредили
Миша Ђурковић
Александар Раковић

Издавач
Институт за европске студије

За издавача
Драган Д. Лакићевић

Рецензенти
Амбасадор Владислав Јовановић
Академик Љубодраг Димић
Проф. др Предраг Симић

Лектор
Александра Шуловић

Прелом
Весна Пијановић

Дизајн корица
Милан Игрутиновић

Штампа
Зухра, Београд

Тираж
300

ISBN 978-86-82057-45-1

Уредили
Миша Ђурковић
Александар Раковић

ТУРСКА

РЕГИОНАЛНА СИЛА?

ИЕС
2013

САДРЖАЈ

Миша Ђурковић, Александар Раковић: Увод – постаје ли Турска регионална сила?	7
---	---

I Идентитет савремене Турске

1. Дарко Танасковић: Противречности неоосманизма као практичне политике	17
2. Горан Николић: Економија Турске – стање и перспективе са освртом на демографију	27
3. Душан Спасојевић: Улога војске у Турској кроз историју и данас	42
4. Јована Шаљић: Културна политика Турске – обнова „величанственог столећа”	46
5. Адем Зилкић: Исламска заједница Турске – Дијанет	56
6. Миша Ђурковић: Фетулах Гјулен и џемат Хизмет	63
7. Данко Страхинић: Положај хришћана у савременој Турској	83

II Међународни положај Турске

1. Зоран Милошевић: Турска потрага за „донатором” енергије – о енергетској сарадњи Русије и Турске	101
2. Миша Ђурковић: Односи Турске и Сједињених Америчких Држава	120
3. Слободан Јанковић: Турска на Блиском истоку	137
4. Александар Гајић: Неоосманизам на Каспијском подручју	159
5. Петар Драгишић: Слика турске емиграције у Немачкој у филмовима Фатиха Акина	178

III Турска и Балкан

1. Милош Ковић: Две империје – Британци и Османлије (1774–1923).....	191
2. Владан Јовановић: Југословенско-турски демографски аранжмани до средине педесетих година двадесетог века.....	205
3. Александар Животић: Грчко-турски конфликт и блискоисточна политика социјалистичке Југославије (1954–1957).....	216
4. Александар Раковић: Турска иницијатива за уједињење Исламске заједнице у Републици Србији (2011).....	233
5. Ненад Кеџмановић: Неоосманизам или панисламизам: рецепција неоосманизма у Босни и Херцеговини.....	250
6. Жељко Вујадиновић: Османско царство (Република Турска) и Европа: контрасти и прожимања.....	268
Abstracts	285

КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ТУРСКЕ: ОБНОВА „ВЕЛИЧАНСТВЕНОГ СТОЛЕЋА“?

Апстракт: Рад се бави појединим аспектима културне политике данашње Републике Турске и, у оквиру те политике, могућим оживљавањем и обнављањем исламских и османских културних вредности и утицаја након периода њиховог, сматрало се одсуства, иако, како се све више показује, само затишја током кемалистичке ере. Практична примена овакве политике спроводи се, између осталог, кроз образовни систем, пре свега кроз уџбенике историје, али и путем мас-медија, кроз филмове и серије које најчешће улепшавају и величају османску прошлост и које су увелико напустиле границе Турске одомаћивши се у готово сваком дому балканског региона.

Кључне речи: култура, културна политика, Турска, османизам, неоосманизам, исламизам, настава историје, турске серије.

* * *

Готово све научне и енциклопедијске дефиниције *културе*, без обзира на само образложење појма, слажу се у његовом изворном латинском корену у значењу гајења, обрађивања, неговања, оплемењивања земље. С временом је појам еволуирао и добио метафорички смисао: од културе земље пренео се на културу духа, од обраде поља на обрађивање, култивисање духа.¹ Национална култура, с друге стране, дефинише се као посебност у културном развоју која одликује сваку нацију и коју сачињавају историјске традиције, морал и обичаји, наука, уметност и остала подручја духовног стваралаштва једног народа. При томе, језик је основно средство и битан елемент сваке националне културе.² Ипак, као основ профилисања културног обрасца једног народа или земље, можда нам највише може послужити мисао једног

* Историјски институт Београд.

1 С. Петровић, *Културологија*, Београд 2000, 9.

2 *Kultura*, Enciklopedija leksikografskog zavoda, 3, Zagreb MCMLXVII, 693.

од наших најзначајнијих научних и културних стваралаца, нашега великана Слободана Јовановића: „Када је реч о култури једног народа морају се узети у обзир све гране његовог духовног живота: не само његова наука, него исто тако његова вера и морал, његова књижевност и уметност, његова политика и право, његова војска и привреда, његови обичаји и забаве... Тек на основу свега тога може се рећи какав културни образац тај народ има, и колико је тај образац продубљен и префињен“.³ Какав је, дакле, турски културни образац? Да ли постоји само један, и како га други доживљавају? Да ли је продубљен и префињен или се данас само префињено намеће?

Сам појам *култура* и оно што тај појам представља у датом времену и простору, током дугог периода историје човечанства и цивилизације, мењао је, мање или више, значење, бар када је сама научна дефиниција у питању. Још од грчких и римских филозофа, преко средњег века и религиозног тумачења културе, па све до француских и немачких просветитеља, појам *културе* је еволуирао често се терминолошки изједначавајући са појмом *цивилизације*. Културан човек је цивилизован човек, културна земља је цивилизована земља. Наравно, нису све земље достигле исти степен културе и цивилизације. Неке су више културне и цивилизоване, неке мање, па иако је, према и данас важећим хуманистичко-просветитељским теоријама, разлика између дивљих и културних само историјске а не онтолошке природе, још у периоду настанка ових теорија ствара се и данас важећа и актуелна идеја о супериорности Запада и његовој историјској обавези да помогне „мање културним“ народима да се уздигну до нивоа „цивилованих“. Запад симболизује *просветиољство* насупрот мраку који се везује за Југ и Оријент.⁴ „Које име дати Западу у његовом односу према Оријенту: *Запад је цивилизација*.“⁵

У том смислу, веома је тешко прецизно говорити о турском културном обрасцу или турској култури уопште. Запад је у сваком случају сматра оријенталном, „мање развијеном“, без обзира на све напоре модерне Турске да га убеди у супротно. И у самој Турској се поставља питање: Да ли је турска култура европска или азијска, да ли је исламска или секуларна, или је пак све то заједно, што се свакако одражава и на деловање турске политичке и културне елите. Оно чему турска, пре свега политичка елита данас тежи јесте да Турску, као земљу која се великим делом своје историје простира на два континента, прикаже као спој та два света, мост који спаја, а не раздваја Исток и Запад и све њихове културолошке разлике и противречности.

Пре било какве дискусије о турској култури треба, дакле, имати у виду да је турски свет током своје историје живео на простору од Туркестана па

3 С. Јовановић, *О културном обрасцу*, Један прилог за проучавање српског националног карактера, Виндзор 1957.

4 С. Петровић, *нав. дело*, 10.

5 Исто.

све до Балкана и Средње Европе. Турски као матерњи језик говори двеста двадесет милиона људи на површини од око дванаест милиона квадратних километара, што га чини једним од најраспрострањенијих језика на свету, а већ смо помињали језик као битан елемент и основно средство стварања и ширења националне културе. Чак иако говоримо само о становницима данашње Републике Турске као једном од бројних огранака турских народа, различити периоди развоја, као и историјске, те самим тим и културне прекретнице, доводили су, током дуге историје Турака, до стварања и мешања више културних образаца. Од Централне Азије, као постојбине данашњих Турака, од Гоктурака и њихових чувених *Орхонских* натписа из 8. века који сведоче о томе да су Турци пре више од дванаест векова имали поетски изражајну и интелектуално развијену књижевност, преко Ујгура, првих Турака који су са номадског прешли на седелачки начин живота створивши развијену и богату градску цивилизацију, код којих је пронађен велики број књига из домена књижевности, права и медицине, слика и минијатура, статуа и драгуља, и које неки научници чак сматрају творцима првих штампаних слова и прве штампарије у историји⁶; од претежно шаманске традиције турских племенских родова у преисламском периоду када се неговала јуначка епска поезија, митови и легенде прожете херојством и чашћу и проткане натприродним бићима и култовима разних животиња, пре свега вука⁷, вучице, јелена..., затим раноисламског периода и *Књије Деде Коркуша*, једног од највећих споменика турске народне књижевности, дела усмене књижевне традиције Турака Огуза, претеча Турака Селдука и Османлија из кога се јасно могу сагледати обичаји, култура, навике, породични и племенски живот Турака тога доба,⁸ преко Селдучког и Османског царства и персијског утицаја који је зашао у скоро све сфере, пре свега у књижевност (диванска поезија), језик, духовну и материјалну културу, науку... све до савремене Републике Турске и великог друштвеног и културног преображаја који је повео отац модерне турске нације Мустафа Кемал-паша Ататурк изевши једну од највећих културних револуција 20. века – језичку,⁹ говорити о једном и јединственом турском културном обрасцу, у најмању руку било би неозбиљно. Због тога нећемо

6 М. Маринковић, *Од Орхона до Орхана*, Мостови, бр. 146, св.2, Београд 2009, 127.

7 Култ вука је до те мере изражен код Турака и данас, више од десет векова касније, да је и сам Ататурк носио име „Сиви вук“.

8 М. Маринковић, нав. дело, 130.

9 Језичка револуција (тур. Dil devrimi) у Турској изведена је 1928. године за практично три месеца. Иако је чишћење језика од позајмљеница, пре свега арапских и персијских, трајало дуже, реформа писма изведена је у рекордном року. У јулу 1928. чланови језичке комисије изнели су Ататурку нацрт нове турске латинице која је требало да замени арапски алфабет коришћен током читавог периода постојања Османског царства. Ново писмо је званично усвојено 1. новембра 1928. године. Сам Ататурк је у периоду од 23. Августа до 20. септембра путовао по земљи и јавно показивао писање нових слова. Године 1929. укида

погрешити ако турску културу, у начелу, назовемо и исламском и секуларном, и европском и азијском. Ипак, без сумње се може рећи да је културни образац који је, у већој или мањој мери, у зависности од историјских околности, током највећег дела турске историје био доминантан и на неки начин обједињавао све остале, био исламски културни образац. Као спона старих, традиционалних и нових, најчешће спољашњих, асимилованих културних образаца, тај образац, након периода затишја, поново ступа на сцену у овој најновијој „постататурској“ Турској.

У сваком случају, Турска је на прекретници а та прекретница није одско-ра, она траје и уобличује се већ деценијама. Да ли симболичку снагу лика Кемала-паше Ататурка која представља можда и једину истинску кохезиону нит која држи на окупу све турске противречности и парадоксе, може да замени нови културни образац који уобличавају ислам, све јачи конзервативизам и османско наслеђе? Данашња турска власт сматра да може, штавише, она све отвореније заступа становиште да такав културни образац никада није требало ни напуштати. Зашто је икада и дошло до отуђивања од османске прошлости, од златних векова снаге и моћи, утицаја и просперитета? – питају се данас убеђени неоосманисти. Кемализам је културни модел савремене Турске засновао на потпуном прекиду са османским добом, његовим духовним и културним наслеђем, па је идеја неоосманизма на културном плану морала бити обнављана полако и тактички. У оквиру „стратегијске дубине“ стварала се „културна дубина“ као део оне историјске. Обнавља се позитиван однос према Османском царству што је постепено ишло кроз турски образовни систем и пре него што је неоосманизам отворено показан. О томе сведочи и рад угледног турског историчара и професора Сине Акшина објављен још 1994. године у зборнику радова „Уџбеници и настава историје“¹⁰ у коме он управо наводи штетност поистовећивања са Османлијама и Османским царством које је све чешћа појава у турским уџбеницима историје.¹¹ Као један од најупечатљивијих примера таквог дискретног и поступног поистовећивања наводи пример из уџбеника за трећи разред гимназије штампаног још 1990. године у коме наслови поглавља гласе „*Како смо изјубили Кијар, Тунис и Еџийај*“ као и друго поглавље „*Како смо изјубили Босну и Херцеговину*“ са нагласком на „*смо*“¹² Основни пример поистовећивања који се у ранијим уџбеницима кемалистичке ере, када су Османлије махом представљане као „они“ а не као „ми“, није могао догодити. Професор

се учење арапског и персијског језика у школама а у међувремену се уводи Грегоријански календар, арапски бројеви итд.

10 *Tarih öğretimi ve ders kitapları*, İstanbul 1995, 1-394.

11 S. Akşin, *Tarih öğretimimizde temel paradigma sorunu*, Tarih öğretimi ve ders kitapları, İstanbul 1995, 62-68.

12 Исто, 64.

Акшин као један од основних проблема види и општеприхваћену периодизацију историје по халдуновском моделу о успону, врхунцу и пропасти једног царства, коју већина домаћих и страних историчара узима као модел и на примеру Османског царства. Једина разлика огледа се у томе што неки историчари период успона деле још на период оснивања и период успона, док се највећи број слаже у констатацији да је 16. век био његов врхунац. Примери за ово су бројни, наводи Акшин. Од већ поменутог удбеника историје у коме се овај период назива „најсјајнијим“ (тур. *en parlak devri*) до таквих усхићених констатација каква је она Јилмаза Озтуна који у својој *Историји III* наводи да је Сулејман Величанствени „највеличанственији владар у две ипо хиљаде година дугој турској историји и да је његов период познат као најраскошнији и најсрећнији ако се посматра читава историја Турака“.¹³ Даље се наводи да је „У време Законодавца Турска до те мере била моћна да када би се сакупила сва снага и моћ свих осталих земаља, не би достигли снагу Османског царства“.¹⁴ По проф. Акшину, управо такве изјаве доводе до маспсихозе, што међу ђацима што међу обичним светом, код кога се природно јављају и мисли типа „Ето какви смо некада били а наша сада спали“, и буди жеља да се проживљени „златни векови“ поново врате на место „уназађене“ Републике Турске.

На овакву периодизацију и величање одређених периода Царства, Акшин износи супротстављене тезе и каже да би то можда и могло важити ако се мисли на војничку моћ и доминацију, али шта је са свим осталим? У Бечу је већ 1529. године постојала штампарска преса док се код Османлија она појавила тек у 18. веку. Због тога он тврди да је сваки следећи век био уствари бољи и напреднији од оног претходног: „17. век је напреднији од 16: сетите се Катип Челебије, Евлије Челебије, Печевија и Наиме. 18. век је напреднији од 17: Селим III, Недим, Шејх Галип, прва јавна библиотека, прва штампарија, појава првих мирнодопских наместо ратничких мисли и идеја. 19. век је био напреднији од 18: ...Џевдет-паша, Намик Кемал, Танзимат, Уставност... железница... систем образовања... лечења...“¹⁵ Том логиком природно се долази и до закључка да је 20. век напреднији од 19. тј. да је Република Турска напреднија од Османског царства. Он наводи да је турско друштво из феудалног прешло у капиталистичко, из верског у лаичко; ту су писменост, култура, већа производња, боље лечење, дужи животни век итд. Самим тим, када би се ствари постављале на тај начин, не би више било маштања о „добрим, старим временима“. Не би се инсистирало на враћању „болеснику“ (тур. *хасџа адам*) алудирајући на „болесника са Босфора“, како су називали Царство у 19. веку. Република Турска никада није била „hasta adam“ – „болесник“, па

13 Исто, 65.

14 Исто.

15 Исто, 64-65.

зашто би је се онда одрицали у корист некога ко јесте? Акшин чак иде дотле да анадолску револуцију Турака под Кемал-пашом на неки начин пореди са националним револуцијама балканских земаља у ослобођењу од Османлија: „Анадолска револуција Републике Турске делимично је довела Турке у ситуацију Грка, Бугара, Срба, Румуна, тј. приближила их је томе да устану против Османлија. Али због националне и верске сличности са Османлијама, можда нам је теже да размишљамо као ове балканске нације и да поделимо њихову реакцију”.¹⁶

У сваком случају, у Турској је на делу ревизија историје тј. нова перцепција историје као један од резултата „историјске“ и „културне дубине“, са задатком да се Османско царство прикаже као толерантно, мултиетничко и мултиверско, те као такво, савршено погодно да поново пригрли у своје наручје брдовити и немирни Балкан. Штавише, истиче се да је период османске владавине златни период Балкана, те да су каснији сукоби и неразвијеност ових земаља заправо последица њиховог ослобођења 1912. године. Сам министар Давутоглу је изјављивао да све до краја 19. века, дакле све док је Османско царство било присутно на Балкану, балкански народи нису видели ратове! У време Ататурка Балкански ратови су узимани управо као доказ погрешне политике Османског царства, док данашња турска власт покушава да прогура тезу да су Балкански ратови изазвали конфликте који и данас трају док је под османском владавином постојао мир и просперитет. Управо из тих разлога, ревизију историје није довољно извршити само код домаћег становништва. Позитиван однос према Османском царству настоји се извозити нарочито у земље и међу народе који су били под османском влашћу а поготову међу народе Балкана где се, како запажа умерени турски аналитичар Семих Идиз: „лекције о ослобођењу од Турака и даље налазе међу првим лекцијама из историје у школама на Балкану и Блиском истоку”.¹⁷

Следећи аналогију свега реченог, овде би се, само по себи, могло наметнути још једно логично питање: Да ли исто важи и за културу? Да ли је турска култура прогресивна и има континуиран, еволутивни развој или је, као и само Османско царство, схваћена по аналогији са биолошким организмом који на крају увек стари и пропада. Да ли је, дакле, турска култура, уметност, књижевност пропала заједно са Царством па је треба у том смислу и обновити? Да ли диванска поезија¹⁸ такође представља врхунац и више одражава

16 Исто, 63.

17 Д. Танасковић, *Неоосманизам*, Београд 2011, 57.

18 Дивани – збирке песама по којима је ова поезија и добила назив. Представља најдужи период турске литературе који је трајао од 13. па све до краја 18. века. Ова поезија била је под утицајем пре свега исламске културе и цивилизације, персијског језика и песничког изразакао и арапске метрике, док су њене основне одлике биле затвореност, статичност, песимизам и одсуство националних осећања у складу са исламским универсализмом.

турску културу него један Орхан Памук? Да ли је таква врста обнове зада-так данашње културне политике Турске, њеног образовног система и њене кинематографије?

Како, бар засада, турске власти немају приступ уџбеницима историје у Србији, Бугарској, Грчкој, имиџ Турске се поправља путем медија и потрошачког друштва, најпре преко сапуница с грађанском тематиком, сликама Босфора и панорамама модерног Истанбула али и, у новије време, приказивањем све већег броја серија и филмова који кокетирају са османском историјом. Ту је, пре свега, на простору читавог Балкана мегапопуларна серија *Величанствено стјолеће*, код нас позната једноставно као *Сулејман*. Затим нова серија која ће се вероватно ускоро појавити и на овим просторима, *Османска времена*, чија је радња смештена у доба Ахмета III, тзв. „доба лала“, као и најкупљи филм турске кинематографије у који је уложено чак 17 милиона евра, *Феџих тј. Освајање 1453*. премијерно је приказан прошле године а његова централна тема је освајање Цариграда од стране Турака и коначни пад Византије. Теорија о изузетној толерантности Османлија посебно је истакнута у последњој сцени филма. Наравно, стиче се утисак да иза оваквих пројеката стоје читави тимови, а имајући у виду тврдње да у Турској малтене ниједан уговор не може бити потписан без увида власти у то да ли је у складу са дугорочном стратегијом турске политике, неминовно се стиче и утисак да су овакви пројекти део неоосманистичке пропаганде, у овом случају популарне културе пласиране путем мас-медија. Иако се, с друге стране, премијер Ердоган у недавним изјавама одриче и не признаје своје претке приказане на овакав начин, државни пројекат или не, резултат је на крају исти: мајце, капе, мараме са османским мотивима и султанским туграма, компакт-дискови са османском музиком, серијама и филмовима, популарна белетристика са харемским темама и сви остали производи намењени потрошачком друштву. С друге стране, колико год их представници турске власти оспоравали, не може се порећи чињеница да ови и овакви производи турске кинематографије одражавају тај и такав, како наводи проф. др Дарко Танасковић „улепшани образац драг неоосманистима о једној административно сјајно организованој муслиманској империји која у складу са исламским поимањем

Иако је несумњиво изнедрила великане (Баки, Фузули, Хајали, Недим, Шејх Галип...) као и оригиналне књижевне ствараоце који су тежили националном песничком изразу и народном турском језику (Али Шир Неваи, Султан Херат), дивански песник је стварао пре свега задатим песничким оквирима, од њега се није захтевала оригиналност, нити јој је он тежио. Дивански песник није читао западну књижевност, није учио европске језике и остао је нетакнут књижевним покретима који су потресали европску културу. Историчари књижевности управо у тој њеној зачаурености налазе разлоге пропасти диванске књижевности која се вековима исцрпљивала бескрајним понављањем истих оцвалих метафора и метричких калуца и била затворена за све нове утицаје. (О овоме видети: М Маринковић, *Стјара турска књижевност*, Београд 2012).

и примењивањем толеранције, припадницима других монотеистичких вера омогућава висок степен испољавања културних специфичности која иде све до појаве развијеног космополитизма у великим градским срединама¹⁹. Све се, дакле, своди на хвалоспеве Османском царству и историјском периду његове славе и моћи.

Иако су мишљења о томе да ли постоји реална опасност од приказивања и популаризације производа турске кинематографије подељена, можда и највећи проблем у читавој овој причи исправно запажа проф. др Ема Миљковић када препоручује опрез приликом гледања, истичући да је највећи проблем са серијама и филмовима из османске историје управо тај што се они у основи базирају на историјским догађајима па је некеме ко нема дубља знања, веома је тешко да разграничи историјске чињенице од фикције. И заиста, већина гледалаца природно нема дубља историјска знања, а када вам још на почетку епизоде стоји напомена да су сви догађаји и особе „инспирирани“ стварним историјским догађајима и ликовима, велики број гледалаца узеће све приказано здраво за готово не обративши пажњу на реч „инспирирани“, која се у овом контексту и иначе често користи у кинематографији. У складу са резултатима недавно објављене анкете у једним нашим новинама, многи ће знати из прве да вам кажу колико је султан Сулејман имао деце али неће знати када је владао кнез Милош, о његовој деци и да не говоримо, и правдаће се тиме да им се то сервира на телевизији те да нису они криви што нема домаћих историјских филмова и серија.²⁰ У овоме свакако има много истине. „У том светлу, понашање Турске као и улагање у серије и филмове који величају Османску империју потпуно је јасно, оно што је неразумљиво је наше понашање,“ закључује исправно проф. др Ема Миљковић.²¹

У сваком случају, турски премијер Ердоган више пута је оценио да је један од приоритета узгајање нових генерација на вредностима религије, тј. на вредностима ислама. Недавно усвојена реформа образовног система несумњиво ће довести до експанзије верских школа, а у тим вредносним координатама се ствара и савремена турска култура. Наравно, и даље постоји јак опозит оваквим тенденцијама на турској културној и политичкој сцени, али је несумњива тенденција ка доминацији конзервативне Турске, која на таласу новонастале економске моћи, што је за последицу имало и промену социјалне слике и стварање нове средње класе, пре свега у центру турског конзервативизма, Анадолији, све храбрије и одлучније раскида са многим идејама на којима се заснивала визија Кемал-паше Ататурка.

19 Исто, 23.

20 http://www.b92.net/kultura/vesti.php?nav_category=268&yyyy=2012&mm=11&dd=12&n_av_id=659677

21 <http://www.novosti.rs/vesti/spektakl.147.html:372356-Sulejman-Velicanstveni-1-Sminkanje-istorije>

У смислу ове свеобухватне трансформације турског друштва, која као свој израз има и спољну политику умногоме одступајућу од традиционално уздржане спољне политике засноване на Ататурковој крилатици „мир у земљи, мир у свету“ треба посматрати и присуство савремене турске културе на постјугословенском простору. Деловање Анкаре на постјугословенском простору се заснива на јачању пре свега културног присуства, посебно у срединама где је муслиманско становништво већинско и где се, како наводи проф. Танасковић: „посредством великог броја фондација, института, центара, асоцијација и сличних институција за проучавање Балкана промишљено и дугорочно ствара кадровска база за извршавање задатака из домена реафирмисања слоја османско-оријенталног наслеђа у савременом културном идентитету и сензибилитету Балканаца“.²² Ако се погледају огромни буџети које имају Директорат за верска питања Дијанет, Турска развојна агенција за међународну сарадњу ТИКА и културни центри Јунус Емре, који оперативно спроводе турску спољну политику и у којој је култура једно од средстава, јасно се осликава османско наслеђе као важно извориште визије и планова Турске на нашим просторима. У овом смислу, за наметање турског културног обрасца не треба занемарити и значај образовне мреже утицајног исламског покрета Фетулаха Гулена која се гради у синергији са турским дипломатским апаратом, без обзира на бројне трзавице које на унутрашњој сцени овај моћни покрет има са владајућом АК партијом. Ова образовна мрежа, заснована на модерним и логистички изузетно опремљеним основним, средњим школама и универзитетима широм света, посебно у Азији, Африци и на Балкану, однедавно делује и преко једне интернационалне основне школе у Београду.

Управо због тог исламског културног обрасца који поново у већој мери ступа на сцену у данашњој Републици Турској, она ће тешко успети да докаже Западу оно што је дуже време упорно покушавала - да је једнако, или бар довољно „културна“. У том смислу, иако добри савезници, однос Запада према Турској ће остати исти. Запад ће је и даље посматрати као „мање цивилизовану“. Као што је то чинио вековима раније. И то није ништа ново. Оно што је у том односу ново јесте да Турска, чини се, више и не хаје много за то.

Резиме

Говорити о турском културном обрасцу или турској култури уопште у прецизним и јединственим одредницама веома је тешко. Са једне стране Запад је сматра оријенталном, што у очима овог посматрача значи и „мање развијеном“, „мање цивилизованом.“ Са друге стране, Турска дуго покушава

²² Д. Танасковић, *нав. дело*, 152.

да убеди Запад у супротно. У самој Турској такође се поставља питање: Да ли је турска култура европска или азијска, да ли је исламска или секуларна? Да ли је, можда, све то заједно? Оваква питања се свакако одражавају и на деловање турске политичке и културне елите која воли да сматра да јесте. Оно чему турска, пре свега политичка елита данас тежи, јесте да Турску, као земљу која се великим делом своје историје простира на два континента, прикаже као спој та два света, мост који спаја, а не раздваја Исток и Запад и све њихове културолошке разлике и противречности. Ипак, културни образац који је, у већој или мањој мери и у зависности од историјских околности, током највећег дела турске историје био доминантан и на неки начин обједињавао све остале, био је исламски културни образац. Тај образац, чини се, након периода затишја, поново ступа на сцену у овој најновијој „постататурској“ Турској. Обновљање исламских и османских вредности постепено се одвијало кроз турски образовни систем, пре свега уџбенике историје где се Османлије све чешће приказују као „Ми“ а не „Они“ како је инсистирао кемализам, а у новије време и путем мас-медија, серија и филмова које улепшавају и величају османску прошлост, и које су у правом освајачком походу код нас, али и на читавом Балкану. У сваком случају, у Турској је на делу ревизија историје тј. нова перцепција историје као један од резултата „историјске“ и „културне дубине“ са задатком да се Османско царство прикаже као толерантно, мултиетничко и мултиверско, те као такво, савршено погодно да поново пригрли у своје наручје брдовити и немирни Балкан. Сматрао то Запад културним или не.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327(560)(082)

323(560)(082)

94(560)(082)

ТУРСКА регионална сила? / уредили Миша Ђурковић,
Александар Раковић. - Београд : Институт за европске
студије, 2013 (Београд : Зухра). - 293 стр. : илустр. ; 25 cm

Тираж 300. - Стр. 7-14: Увод-Постаје ли Турска регионална
сила? / Миша Ђурковић, Александар Раковић. - Напомене
и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз
већину радова. - Summaries.

ISBN 978-86-82057-45-1

COBISS.SR-ID 203568652